

JAROSLAV HOUSER:  
VÝVOJ HORNICKÉHO POJIŠTĚNÍ.  
K BOJŮM NAŠICH HORNÍKŮ ZA KAPITALISMU

ČSAV, 1960, 152 str.

V čase, keď sme pristúpili k systematickému spracovaniu dejín štátu a práva za kapitalizmu v ČSR, ktorým sa mocne rozvíja náš ideologický boj aj na tomto úseku, a keď sa na tomto veľkom podujatí podieľa skoro celý kolektív čs. právnych historikov, ktorý správne chápe politicko-výchovný účinok svojej vedeckej činnosti, je vítaná každá monografia, ktorá popri vedeckom rozbere právnej problematiky, pomáha súčasne osvetliť aj dôležité dielčie otázky z dejín nášho revolučného robotníckeho hnutia. Otázka historického vývoja baníckeho poistenia a bratských pokladníc je jedna z veľkého počtu dosiaľ nevyriešených dielčích otázok právnej histórie, ktorá čakala na monografické spracovanie. Autor správne poukazuje v predslove svojej práce na to, že práca baníkov je nesmierne dôležitá pre hospodárstvo socialistického štátu a je jedným zo základných predpokladov budovania našej socialistickej spoločnosti; že banícke poistenie za kapitalizmu je spojené so slávnou tradíciou bojov baníkov, ktorí patrili k najuvedomelejšim zložkám proletariátu. Komplex právnych predpisov o baníckom poistení je typický aj pre ostatné druhy sociálneho poistenia, pokiaľ aj pre celý vývoj buržoázneho pracovného zákonodarstva. Práca s. Housera je preto bezpochyby aktuálna a politicky dôležitá.

Autorovi sa podarilo spracovať bohatý materiál, čerpaný z literatúry, periodík, parlamentnej tlače a z archívnych fondov (ministerstvo verejných prác, banské hejtmanstvá, revírne banské úrady, odborové organizácie) a vytvoril celok, v ktorom kratšia, úvodná kapitola, obsahujúca rozbor niektorých teoretických pojmov tvorí logický prechod k prvej kapitole, ktorá obsahuje historický prehľad do r. 1854. Po týchto úvodných úvahách nasledujú hlavné kapitoly o baníckom poistení do r. 1918 a v predmníchovskej republike. Práca je zakončená prehľadom situácie za okupácie a zhrnutím hlavných záverov.

Úvodná teoretická úvaha o povahe sociálneho poistenia za kapitalizmu pomáha čitateľovi pochopiť základné pojmy a tiež hlavné aspekty práce, pred oboznámením sa s vlastným materiálom diela. Objasňuje ďalej marxisticko-leninské zásady, z ktorých autor vychádzal pri skúmaní konkrétneho historického materiálu. Podrobne rozoberá Leninov nesporne dôležitý a pre túto prácu významný program z r. 1912. Správne diferencuje medzi stanoviskom Engelsa a programovými požiadavkami Lenina, súdiac, že stanovisko Engelsa platí pre predmonopolistické obdobie kapitalizmu, kým Leninove požiadavky zodpovedajú záujmom a možnostiam robotníckej triedy v monopolnom období kapitalizmu. Teoretické úvahy zakončuje autor správnym konštatovaním, že sociálne poisťovací program, formulovaný Leninom, vyjadruje robotnícke požiadavky celého sociálneho poistenia, teda i baníckeho poistenia, a že dejiny baníckeho poistenia dokazujú skutočnosť, že i naši baníci bojovali v monopolnom období kapitalizmu



za tieto požiadavky, i keď ich požiadavky sa v podrobnostiach prispôbovali historickej situácii. S týmto záverom možno plne súhlasiť.

Prvá kapitola, s nadpisom „Bratské pokladnice pred rokom 1854“ obsahuje krátky historický prehľad vývoja bratských pokladníc pred ich všeobecnou úpravou. Je správne, že namiesto zbytočných podrobností vysvetľuje autor podstatnú črtu baníckeho poistenia v tomto období, ktorá spočívala v tom, že baník bol vlastne pripútaný k bani, pretože keď vystúpil z práce, vystúpil aj z bratskej pokladnice a stratil takto všetky svoje poisťovacie nároky.

Druhá kapitola, rozdelená do 5 častí, obsahuje podrobný rozbor poistenia od buržoáznej revolúcie do r. 1918. Jednotlivé časti, a to prvá legislatívna úprava poistenia u bratských pokladníc z r. 1854, situácia pred zákonom r. 1889, rozbor zákona čis. 127/1889 r. z. a jeho novely, aplikácia zákona v praxi a ďalší boj baníkov do r. 1918, tvoria spolu ucelený obraz právnehistorického vývoja baníckeho poistenia do vzniku ČSR. Dôkladné a všestranné spracovanie historického materiálu, presvedčivými faktami podložené úsudky charakterizujú túto stať. Veľkým kladom pracovnej metódy autora je skutočnosť, že sa neobmedzuje na rozbor právnej normy, jej vzniku a účinku, ale podrobne skúma realizáciu zákona analýzou jednotlivých stanov a iného archívneho materiálu a že sa zaoberá aj pomermi na Slovensku, teda rieši problematiku v celoštátnom meradle, čo je z hľadiska našej jednotnej československej právnej histórie obzvlášť dôležité. Treba súhlasiť s všeobecnými závermi autora o význame zákona z r. 1854, štrajkov z r. 1876—1882, a treba tiež vítať tú skutočnosť, že niektoré state, ako napr. ponížujúce podmienky, stanovené zákonom z r. 1854 pre uzavretie manželstva baníckych robotníkov, príčiny pre ktoré sa stali bratské pokladnice nenávidenou inštitúciou pre baníkov a pod., môžu sa použiť aj pre širšiu politicko-výchovnú prácu.

Tretia kapitola, obsahujúca vývoj baníckeho poistenia v predmníchovskej republike, zaoberá sa dočasnou úpravou baníckeho poistenia v povojnových rokoch, rozborom zákona č. 242/1922 Sb., príčinami katastrofálneho stavu baníckeho poistenia v prvej ČSR, bojom o sanáciu a sanačným zákonom z r. 1936. O tejto kapitole platí celkove to isté, čo som o predošlej povedal. Spolu s druhou kapitolou predstavujú jadro práce, so značným množstvom nových, dielčích poznatkov, ktorými autor prispel aj k dejinám revolučného robotníckeho hnutia u nás. I v tejto kapitole sú významné poukazy na slovenský vývoj.

Veľmi jasné a presvedčivé je v tejto kapitole zhodnotenie reformy z r. 1922, príčin katastrofálneho stavu baníckeho poistenia a boja komunistov-odborárov za záchranu provízneho poistenia baníkov, ako i neuskutočneného sanačného projektu. Nachádza sa tu veľké množstvo faktografického materiálu, ba miestami skoro prevláda popis podrobností a zhodnocujúci text i vlastné závery sú zčasti zatlačené do pozadia. Napriek tomu myslím, že nie je to chybou, pretože dôkladné a všestranné spracovanie tejto špeciálnej matérie vyžaduje takúto podrobnosť.

IV. kapitola, ktorá obsahuje krátky prehľad vývoja baníckeho poistenia za okupácie v Čechách a v tzv. Slovenskom štáte, je vhodným zakončením práce. Správne konštatuje autor, že fašistický režim v Čechách a na Slovensku likvidoval v baníckom poistení každú, i keď len formálnu samosprávu poistencov a vytvoril z orgánov poistenia „expozitúru štátneho aparátu fašistického štátu“.

Na základe nazhromaždeného a zhodnoteného materiálu o baníckom poistení v období kapitalizmu, formuluje autor v závere niektoré všeobecné závery a vývojové tendencie. Vyvarúva sa pritom nekritickej generalizácie a preceňovania



špecifických čít banického poistenia. Správne konštatuje, že banické poistenie, ako všetky sociálne politické inštitúcie za kapitalizmu, malo pre triedny boj robotníctva dvojaký význam. Jednak pozitívny, pokiaľ poistenie prinášalo baníkom relatívne výhody, ktoré vytvárali priaznivejšie objektívne predpoklady pre ich triedny boj, jednak negatívny, pokiaľ poistenie baníkov slúžilo súčasne buržoázii a viedlo k brzdeniu bojovej aktivity baníkov. V ďalšej časti záveru konštatuje autor, že historický vývoj u nás ukazuje, že „poistenie baníkov bolo v podmienkach kapitalizmu v bludnom kruhu a dajaký pokrok, ktorý by znamenal postupné zvyšovanie životnej úrovne baníckych provizionistov, naprosto nemožno zaznamenať“. Roztrieštenosť bratských pokladníc bola prekonaná až v r. 1922, avšak táto úprava zaviedla zásady a metódy nezdravého centralizmu a byrokratizmu. Skutočná samospráva banického poistenia sa nedosiahla v predmníchovskej republike a fašistická diktatúra ju napokon úplne zlikvidovala.

Monografia s. Housera je spracovaná marxistickým rozborom historického materiálu, použitím správnej vedeckej metódy rieši doteraz otvorené vedecké otázky a prispieva novými poznatkami k dejinám banického poistenia v ČSR.

*Martin Vletor*